

Д30

3346-р

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

ДЕМІШЕВА Ірина Олександрівна

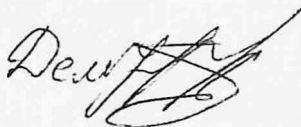
УДК 32.019.51

**КОНСТРУЮВАННЯ ДІЙСНОСТІ УКРАЇНЦІВ ПОЛІТИКАМИ:
СПЕЦИФІКА УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО ТЕКСТУ
(2005-2010рр.)**

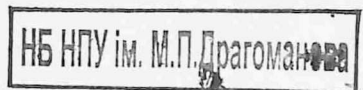
23.00.03 – політична культура та ідеологія

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Київ – 2011

8231

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі політології Донецького національного університету.

Науковий керівник – доктор історичних наук, професор
БРЕДІХИН Андрій Володимирович,
Донецький національний університет,
завідувач кафедри Всесвітньої історії.

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
РОТАР Наталія Юрійвна,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
професор кафедри політології
та державного управління;

кандидат політичних наук, доцент
ГОРБАТЕНКО Ірина Анатоліївна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
доцент кафедри політичних наук.

Захист відбудеться 25 листопада 2011 року о 12.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.12 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ – 30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано 25 жовтня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. А. Остапенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасне демократичне суспільство характеризується активним обміном інформації (у тому числі і політичної), де обсяг та швидкість її передачі постійно зростають. У цьому сенсі стають важливими не лише процеси збору, передачі інформації, а й її сприйняття і розуміння суб'єктами політичного життя. Подібне актуалізує наукове пояснення механізмів сприйняття та осмислення даної інформації, тобто когнітивних особливостей буття людини і відповідних впливів на її політичні переконання та поведінку.

Зростаючий вплив комунікаційних процесів є однією з рис сучасних реалій українського суспільства, яке водночас переживає період трансформації політичного світогляду, становлення простору політичного діалогу. Це підкреслює необхідність розглянути і надати наукову оцінку процесу конструювання політичної реальності, визначити вплив системи символічного творення та відтворення реальності за допомогою знаків на систему владних відносин.

Дослідження людської здатності усвідомлювати, розуміти дійсність є однією з актуальних проблем багатьох наук гуманітарного напрямку – філософії, політології, психології, соціології та інших. Потреба аналізу політичної комунікації виникла сьогодні у зв'язку із виокремленням її як основи дослідницького поля нового напрямку в політичній науці, оскільки через дану призму розкривається сутність системи політичних потреб та відносин суб'єктів політики. Індивіди аналізують навколишнє політичне середовище так, як їм на це вказує образна комунікація. Від того, наскільки політичні уявлення особистості відповідають політичним реаліям, які політичні і моральні принципи, ціннісні орієнтації вона обирає у своїй практичній діяльності, залежить ефективність політики і розвиток суспільства в цілому.

Політичні лідери, ідеї, визначальні для суспільства події сприймаються та залишаються в пам'яті людей як сукупність знаків і асоціативних рядів. Ці знаки і ряди є результатом інтерпретацій денотативної реальності, тобто самих фактів. Інтерпретаторами виступають як зацікавлені актори, так і населення країни. Внаслідок різних інтерпретацій дійсності формується політичний текст суспільства із безліччю сюжетів та авторів, кожний з яких намагається видати дійсність у контексті власних інтересів. Тому політичний текст суспільства є динамічним і показовим. Основні його характеристики надають можливість дослідникові визначитися з провідними гравцями суспільного руху («модераторами» і «авторами тексту»), сутністю самосприйняття «читачів» та перспективністю держави. Останнє обумовлює «центр структури політичного тексту» суспільства – ціннісну парадигму суспільства, що уособлює у собі найбільш поширені стереотипи масової свідомості, стійкі політичні міфи, прийняті більшістю ярлики, позиції, ставлення, оцінки. Центр структури тексту виступає мобіліза-

ційним стрижнем суспільства, тому вплив на нього є одним із визначальних чинників будь-якої політики.

У світовій науці проблема комунікативних процесів, їх впливу на свідомість людини досліджується представниками структуралізму (Ч.Пірс, Ф.де Соссюр, Ч.Моріс), постструктуралізму (Р.Барт, Ж.Дерріда, Ю.Крістева, Ж.Ліотар), дослідниками семіотики (К.Леві-Строс, А-Ж.Греймас, Ж.Лакан, Г.Крейдлін, А.Кендон, Э.Холл), дискурсу (Р.Водак, Т. ван Дейк, П.Серио), комунікації (Г.Лассуел, М.Дефлер, Г.Малецьке, В.Шрамм). Важливий внесок у теоретико-методологічну розробку цих аспектів зробили відомі російські науковці: А.Ветров, І.Льїн, К.Косіков та інші. Серед українських дослідників варто виділити праці О.Андрейченко, В.Бебика, В.Бурлачук, І.Варзара, М.Головатого, В.Горбатенка, Л.Дацишина, Л.Засекіної, О.Картунова, Л.Нагорної, Л.Павлюк, Г.Почепцова, Н.Ротар, Л.Ставицької, Ю.Шайгородського та інших науковців.

В цілому відзначаючи значну увагу, яку приділяють науковці дослідженню та вивченню політичної комунікації, процесу конструювання дійсності, більшість їх граней і параметрів залишаються ще недостатньо відрефлексованими. Потребують наукового уточнення проблеми конструювання дійсності у свідомості суб'єктів політики, аналіз сутності і ролі політичного тексту в сучасних українських реаліях, використання його політичними лідерами. Період в Україні після 2004 року у свідомості людей був пов'язаний з очікуваннями на оновлення центру структури політичного тексту країни: з одного боку, на користь її цілісності, перспективності та внутрішнього комфорту; з іншого боку – на руйнування звичних інтерпретацій знаків та насадження нових. За сучасних умов стає зрозумілим, що мінливість сюжетів політичного тексту України і протиріччя його центру структури є показниками неефективності державної політики, депривації населення і відсутності єдиної ціннісної парадигми та стратегії розвитку держави. Означені аспекти й зумовили вибір теми дисертаційного дослідження, визначили його мету і завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах комплексно-наукових дослідницьких тем «Проблеми правового забезпечення політичних і соціально-економічних перетворень в Україні» Донецького національного університету (номер державної реєстрації Г07/190107U001458); «Проблеми інтеграції України у світовий економічний та політико-правовий простір» Маріупольського державного університету (номер державної реєстрації 0105U008912).

Тема дисертаційного дослідження затверджена на засіданні Вченої Ради Донецького національного університету (протокол № 10 від 26 листопада 2010 року).

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у з'ясуванні специфіки українського політичного тексту у контексті конструювання дійсності українців політиками протягом 2005-2010 років.

Реалізація цієї мети потребує розв'язання наступних *дослідницьких завдань*:

- окреслити та проаналізувати семіотичні методологічні підходи у контексті вивчення політичного тексту;
- дослідити постструктуралістську методологію конструкції та деконструкції дійсності;
- обґрунтувати авторську методологію дослідження конструювання дійсності українців політиками;
- визначити специфіку українського політичного тексту (2005-2010pp.);
- проаналізувати процес конструювання дійсності українців В.Ющенком, Ю.Тимошенко та В.Януковичем.

Об'єкт дослідження – процес конструювання і сприйняття політичної дійсності суб'єктами політики.

Предмет дослідження – український політичний текст як результат конструювання і сприйняття політичної дійсності суб'єктами політики (2005-2010 pp.).

Методологічна основа дослідження. Дослідження базувалось на основних принципах сучасного наукового пізнання – науковості, об'єктивності, цілісності, історизму, розвитку, єдності теорії і практики та інших. У ньому використано також комплекс загальнофілософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, що дозволило забезпечити обґрунтованість і достовірність наукових результатів.

Зокрема, використано такі методи, як структурний, метод структурно-функціонального аналізу, метод структурування емпіричної інформації соціологічних досліджень, методи івент-, контент- і дискурс-аналізу й інші. Так, за допомогою структурного методу виявлено денотативні та конотативні інтєпртанти знаків та, відповідно, і два типи дійсності – денотативну та конотативну. Метод структурно-функціонального аналізу допоміг дослідити центр структури українського політичного тексту; виявити стійкі комбінації знаки, які входять до складу найбільш поширених стереотипів українців; з'ясувати роль знаків, до яких політики частіше зверталися при конструюванні дійсності населення. Метод структурування емпіричної інформації соціологічних досліджень дозволив з'ясувати уявлення українців стосовно гендерних, релігійних, політичних, культурних питань. Івент-аналіз дозволив авторові з'ясувати вплив обставин на специфіку каналів і знаків, що обрані політиками задля подання сюжетів політичного тексту українцям. Методи контент-аналізу і дискурс-аналізу були застосовані при дослідженні виступів політиків для виявлення знаків, за допомогою яких вони конструювали дійсність українців.

Для вирішення поставлених завдань і досягнення мети дослідження запропоновано авторський методологічний підхід, який пояснює предмет як сукупність знаків, за допомогою яких політики конструювали дійсність українців, а

останні, в свою чергу, сприймали, переосмислювали або переписували запропоновані їм моделі дійсності.

Основу методологічної бази склали роботи Р.Барта, Ж.Дерріда, Ю.Крістєвої, Ж.Ліотара. Саме, спираючись на їх концепцію Тексту та категорії («значення», «текст», «інтертекстуальність», «слід», «центр структури», «конструкція» та «деконструкція», «автор», «читач»), автором було розроблено методологію дослідження конструювання дійсності українців політиками у вказаний період.

Емпіричною основою для дослідження виступили аналітичні звіти та соціологічні дані дослідницьких центрів (Український центр економічних та політичних досліджень імені Олександра Разумкова, Інститут соціології Національної Академії наук України, Донецький Інформаційно-Аналітичний Центр); дані Інтернет-представництв Президента України, Партії регіонів, БІОТ та Юлії Тимошенко; збірник промов Президента України Віктора Ющенка; періодичні видання та Інтернет-видання, в яких були розміщені тексти статей політиків («День», «Дзеркало тижня», «Українська правда»).

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що дисертація є одним із перших в Україні цілісним дослідженням українського політичного тексту як результату конструювання суб'єктами політики різних моделей дійсності протягом 2005-2010 років.

Уперше:

- обґрунтовано ідею про те, що існує декілька різних моделей дійсності, які одночасно пропонуються населенню модераторами (лідерами та інститутами). Запропоновано розуміння, що сумарно всі моделі дійсності у якості сюжетів, міфів, стереотипів складають політичний текст суспільства;

- з'ясовано специфіку українського політичного тексту протягом 2005-2010 років і встановлено, за допомогою яких знаків конструювали політичні лідери України – В.Ющенко, В.Янукович та Ю.Тимошенко – різні моделі дійсності протягом вказаного періоду; визначено особливості сприйняття населенням України запропонованих модераторами інтерпретант знаків та моделей дійсності;

- сформовано словник основних метафор політичного тексту України (2005-2010рр.) – знаків та їхніх інтерпретант, які використовували політичні лідери – В.Ющенко, Ю.Тимошенко та В.Янукович – при конструюванні різних моделей дійсності, і на цій основі запропоновано знакову модель, доцільну для України за сучасних умов.

Удосконалено:

- категорії «текст» та «центр структури політичного тексту». Під «текстом» запропоновано вважати сукупність усіх знаків, стереотипів, міфів, установок, притаманних конкретному суспільству в обраний період часу. «Центр

структури політичного тексту» – ті знаки, стереотипи та міфи, які позитивно сприймаються більшістю населення та на які воно орієнтується.

Дістали подальшого розвитку:

– ідеї постструктуралізму про те, що будь-яка дійсність складається зі знаків. Знак має одну закріплену інтерпретацію – денотативну, та безліч інших – конотативних. Змінюючи їхні комбінації, можна змінювати моделі дійсності. Визначено, що денотативна дійсність – це сукупність фактів, без оцінок та ставлень, вона базова та статична; конотативні моделі дійсності відтворюються політичним авторами на власну користь, тому вони мінливі і часто суперечливі;

– розуміння, що конструювання моделей дійсності відбувається через текст. Найбільш поширені у суспільстві фрагменти тексту входять до його центру структури – ціннісної парадигми суспільства. Незалежно від ступеню розвитку і перспективності держави модератори тексту прагнуть впливати на центр структури політичного тексту. Цілісність та захищеність держави можливі за умов існування єдиного центру структури тексту, знаки, стереотипи, міфи якого позитивно сприймаються більшістю населення країни.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів. Запропонований підхід одночасного існування декількох варіантів дійсності, які існують у політичному тексті країни, може бути використаний у подальших дослідженнях постструктуралізму.

Результати дослідження можуть бути застосовані при формуванні інформаційної кампанії політичних лідерів, підготовці політичних текстів, розробці політичної міфології. Так само запропонована методика може бути використана при деконструкції запропонованих моделей дійсності.

Практичні результати дисертаційного дослідження доводять, що проблема формування єдиного центру структури політичного тексту, стереотипи і міфи якого будуть однаково позитивно сприйняті більшістю населення в усіх областях України, залишається відкритою. Це є сигналом для політичних лідерів, які мають не лише конструювати вигідні їм моделі дійсності, але й використовуючи комбінації знаків формувати стереотипи та міфи спільні для населення України.

Матеріали дисертації можуть бути залучені при підготовці загальних і спеціальних курсів, написанні підручників і навчальних посібників з політології, політичної семіотики тощо.

Апробація результатів дослідження. Положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено у наукових конференціях – IV Міжнародна науково-практична конференція «Молодь і держава» (Артемівськ, 2006 р.), III Міжнародна науково-практична конференція «Дискурсологія: методологія, теорія, практика» (Скатеринбург, 2008 р.), XXIV Міжнародна науково-практична конференція «Роль науки, релігії та суспільства у формуванні моральної особистості» (Донецьк, 2008р.). Також результати дослідження були ап-

робовані у навчальній сесії «Сприяння розвитку демократії» (Великобританія – Польща – Україна, 2006р.)

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження викладено у шести наукових працях, чотири з яких опубліковано у фахових наукових виданнях з політичних наук, затверджених ВАК України, дві – у збірниках наукових праць, виданих за результатами науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Мета і завдання дисертаційного дослідження обумовили наступну структуру дисертації: вступ, чотири розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Загальний обсяг роботи – 269 сторінок (у тому числі 182 сторінки основного тексту). Список використаних джерел (334 найменування).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету, завдання, визначено об'єкт та предмет дослідження, розкрито методи дослідження, наукову новизну, теоретичне і практичне значення, висвітлено апробацію отриманих результатів, пояснено структуру дослідження.

У першому розділі – «Теоретико-методологічні застави дослідження семіотики політичного тексту» – з'ясовано семіотичні теоретико-методологічні підходи у контексті вивчення політичного тексту, особливості постструктуралістської методології конструкції і деконструкції дійсності; визначено методи теорій комунікації при аналізі шляхів конструювання дійсності; розроблено авторську методологію дослідження конструювання дійсності українців політиками.

У підрозділі 1.1. – «Семіотичні методологічні підходи у контексті вивчення політичного тексту» – доведено, що семіотичні методи дослідження не є прерогативою лінгвістики, а можуть бути ефективно застосовані при аналізі соціальних та політичних процесів. Вперше було наведено приклади застосування семіотичних методів Ф.де Соссюра, Ч.Пірса, Ч.Моріса до аналізу політичних процесів в Україні через дійсність як сукупність знаків.

Досліджено роботи засновників структуралістів, які пояснювали знак через його функції. Головне призначення знаку – інформативне повідомлення, яке читач має розпізнати. Знак має зв'язати певний предмет та його образ в уявленні людини, закріпити стале значення, бути зрозумілим. Знак стає таким, коли він викликає зв'язок між предметом та його образом у свідомості індивіда. Структуралісти переконані, що знак може існувати лише у системі – у поєднанні з іншими знаками. Знаки відрізняються у порівнянні один з одним, за принципом «відмінностей», а не особливостей.

У підрозділі 1.2. – «*Постструктуралістська методологія конструкції та деконструкції дійсності*» – з'ясовано, що постструктуралісти виступили проти сталих значень та стереотипів та проголосили свободу інтерпретацій і закликали до постійного пошуку нових значень та руйнації стереотипів. Основною категорією став текст, який складається із різних «уривків» та представляє собою постійне виробництво знаків. У тексті немає початку та кінця, означеного сюжету та домінуючої точки зору автора. Залежно від сприйняття читача, будь-які знаки можуть змінювати своє значення, а відповідно і текст. Не дивлячись на те, що постструктуралісти заперечували існування структури, Ж.Дерріда ввів поняття «центр структури» – початок, який організовує весь текст. Центр структури – це наче внутрішній світ читача, через який він пропускає текст, трактує його, прагне контролювати. На переконання представників даного напрямку, все у світі може розглядатися як текст (історія, культура, політика тощо).

Яким чином відбувається передача та розпізнання інтерпретант знаку автор з'ясував у підрозділі 1.3. – «*Дослідження шляхів конструювання дійсності за допомогою теорії комунікації*». На основі аналізу теорій комунікації Г. Лассуелла, К.Шеннона та У.Уівера, М.Дефлера, підходів У.Шрамм і Ч.Осгуда, Г.Малецьке, автором запропоновано схему аналізу процесу передачі повідомлення від політичного лідера аудиторії: хто повідомляє (посада політичного лідера) → інформаційний привід (чому політик саме в цей момент вирішив запустити повідомлення) → канал передачі (телебачення, газета, Інтернет, особисте спілкування тощо) → політичні умови, які впливають на суть повідомлення → мета повідомлення (чого комунікатор прагнув досягти) → тези (виходячи із політичних умов та завдань, які саме тези мали б бути запущені, з використанням яких груп знаків) → контент-аналіз та дискурс-аналіз виступу (виявлення основних повідомлень у виступі, кількісних аналіз виступу, виявлення груп метафор, знаків) → аналітична записка (наскільки вдало, на думку автора, були запущені створенні повідомлення; чи співпадають вони з тими тезами, які мали бути на думку модератора). Дана схема, на думку автора, розкриває процес передачі повідомлення та затвердження його у масовій свідомості, тобто дозволяє проаналізувати процес конструювання дійсності, що є предметом дослідження.

Поєднуючи основні положення структуралізму та постструктуралізму, у підрозділі 1.4. – «*Авторська методологія дослідження конструювання дійсності українців політиками*» – запропоновано вважати, що будь-яка дійсність є семіотичною, тобто складається зі знаків. Під знаком мається на увазі асоціативна категорія, що викликає зв'язок між предметом та його образом у свідомості індивіда. Знак може мати багато інтерпретант, окрім його денотативної інтерпретанти – безпосереднього значення. Його додаткові значення – конотативні інтерпретанти - у кожному окремому випадку визначаються сприйняттям індивіда і залежать від певних умов (місце, час, культурні традиції тощо).

Оскільки дійсність складається зі знаків, то відповідно і вона може бути денотативною і конотативною. Політики у боротьбі за довіру електорату за допомогою знаків конструюють свій варіант дійсності. Таким чином, є завжди тільки один варіант денотативної реальності і безліч варіантів конотативної.

Конструювання моделей дійсності відбувається завдяки тексту, який представляє собою сукупність усіх знаків, стереотипів, міфів, установок, притаманних конкретному суспільству в обраний період часу. У тексті відсутні єдиний «сюжет» та «автор». Головним його автором є читач, який розпізнає запропоновані моделі дійсності, переосмислює їх, та, можливо, «переписує» за допомогою нових комбінацій знаків.

Конотативні моделі дійсності є лише фрагментами тексту. Вони можуть запам'ятовуватися чи ні, проте вони назавжди залишаються у тексті. При цьому всі моделі дійсності будуть існувати у тексті, адже головна його характеристика – множинність.

Політики виступають модераторами тексту. Вони конструюють модель дійсності за допомогою меседжів – сюжетних повідомлень. Меседжи входять до складу міфу, що таким чином представляє собою сукупність повідомлень, які пояснюють одну подію чи один факт.

У другому розділі – «Специфіка українського політичного тексту (2005-2010рр.)» – досліджено центр структури українського політичного тексту (2005-2010рр.). На основі соціологічних досліджень виділено найбільш поширені стереотипи, міфи, установки, через які населення сприймає текст.

У підрозділі 2.1. – «Семіотичні компоненти центру структури українського політичного тексту» – наголошується на необхідності дослідження пластів та компонентів центру структури політичного тексту українців – гендерних уявлень, релігійних переконань, компонентів культурного та патріотичного пластів у свідомості населення, цінностей та антицінностей українців. Наголошено, що у тексті містяться усі меседжи, міфи, стереотипи, установки, притаманні даному суспільству. Ті з них, які позитивно сприймає абсолютна більшість суспільства, входять до центру структури даного тексту. Центр структури організовує весь текст, робить його одним цілим, прив'язує до конкретного суспільства. Проте, якщо міфи одного з пластів центру структури тексту не є прийнятими для більшості людей, це робить текст слабким, розділяє суспільство на прибічників різних міфів. Модератори використовують дану ситуацію для закріплення у центрі структури власних міфів, які відповідають їхнім суб'єктивним інтересам. Центр структури є динамічним завдяки діалогу модераторів та суспільства, переосмислення та прийняття суспільством запропонованих міфів.

У підрозділі 2.2. – «Семіотичний вимір українського політичного тексту», – спираючись на данні соціологічних досліджень, з'ясовано різні інтерпретації

однакових знаків (дійсностей) у свідомості населення України протягом 2005-2010 років.

З'ясовано, що центр структури українського політичного тексту є слабким, оскільки стосовно історичних, культурних, мовних питань немає комбінацій знаків, які були б позитивно сприйнятими більшою частиною суспільства. Натомість, у період, що досліджується, Україна мала два яскраво виражених центри структури з власними знаками, які позитивно сприймалися однією групою, та крайнє негативно – іншою.

Представники західних областей надавали перевагу «українській» культурній моделі дійсності, яка містить в тому числі й знаки, які одночасно мали на території України декілька протилежних конотативних інтерпретацій. Це знаки «ОУН-УПА», «Роман Шухевич», «Симон Петлюра». Прихильники російської (яка також частково поєднана з радянською) культурної традиції кардинально не сприймали ці знаки, оперуючи іншими – «Радянський Союз», його герої та знаки. У результаті, дії політичних лідерів сприймалися скрізь призму двох центрів структури, що давало політикам можливість спекулювати на проблемних питаннях, збільшуючи свою підтримку серед власних «читачів» та викликаючи крайнє негативне ставлення іншої частини населення до запропонованої моделі дійсності.

Водночас, існували знаки, які позитивно сприймалися усім населенням України – це доба Київської Русі та козацтва (знак «Богдан Хмельницький»), знаки сучасної музики («Руслана», «Скрябін», «Океан Ельзи», «ВВ»), знаки спорту та інші. Так, знаками, які об'єднують українців, є «футбол», «бокс», призвища відомих сучасних українських спортсменів.

Відповідно до соціологічних опитувань, українці сприймали державу більше як даність, ніж як цінність. Комунікація між українцем та державою мала взаємовигідний характер: держава піклується про громадянина, він – працює на користь держави. Громадяни України у першу чергу асоціювали себе спочатку з регіоном, в якому вони проживають, а вже потім – зі всією країною, що також ослаблювало єдиний центр. Серед українців не було усвідомленого етнічного розуміння своєї нації – як правило, вони дорівнювали поняття «нація» та «громадянство».

Українці у більшості визнавали, що події виборчої кампанії 2004 року призвели до розколу у суспільстві, але вважали, що він був викликаний штучно та не міг призвести до розколу країни. Громадяни України погоджувалися, що серед них існували розбіжності соціокультурного характеру, але вважали, це не загрожувало цілісності країни.

Серед українців спостерігався високий рівень песимістичних настроїв – вони бачили Україну як країну злиднів, розрухи, безладів, протистояння, безвихідності, тиску, в якій панують злодії (це все – знаки українського політичного тексту).

В Україні спостерігався сталий рівень релігійності – близько 60% громадян називали себе віруючими. З них переважна більшість (68,8%) вважали себе православними. Варто відмітити, що до православних себе відносили не тільки віруючі, але й ті, хто визнавав себе атеїстами. Тобто знак православ'я отримав інтерпретанту не тільки релігійного напрямку (християнства), але й сукупності історичних, культурних цінностей та норм поведінки. Більшість людей не приймали розповсюдження інших релігійних течій християнства, особливо шляхом теле- та радіо-проповідей, вважаючи їх обманом. Найвищий рівень релігійності – на Заході країни (майже 90%), найнижчий – на Сході країни (близько 48%).

Відповідно до гендерних уявлень українців, головувати (як в сім'ї, так і в країні) має чоловік, не залежно від того, хто здійснює безпосереднє керування. Також позитивним є залучання метафори родини, але з оглядом на гендерні метафори. Тобто політик має бути «головою родини», «захисником дому», «хазяїном», «охоронцем», а не «зберігати затишок дому».

У **третьому розділі – «Конструювання дійсності українців політиками»** – встановлено, за допомогою яких знаків В.Ющенко, В.Янукович та Ю.Тимошенко конструювали різні моделі дійсності. Усі три політика у період, що досліджується, мали найбільший вплив на формування центру структури політичного тексту, при цьому В.Ющенко та В.Янукович (конкуренти на президентських виборах 2004 року та в майбутньому обидва Президенти України) конструювали протилежні моделі дійсності. Якщо В.Янукович переважно оперував знаками, які були поширені до 2004 року, то саме В.Ющенко більше за інших намагався змінити центр структури та запровадити нові комбінації знаків, а відповідно - нові міфи. Водночас, боротьба за владу у політичному Тексті розгорталася між усіма трьома авторами.

Для того, щоб проаналізувати, яким чином політики конструювали дійсність українців, за допомогою івент-аналізу, методів теорії комунікації, контент-аналізу та дискурс-аналізу було досліджено по чотири тексти Ю.Тимошенко, В.Ющенка і В.Януковича, котрі були присвячені таким визначним подіям, як: державне свято України, «помаранчева революція», партійній захід та будь-яка подія індивідуального характеру, та представляють чотири типи дискурсу - телевізійного, мітингового, партійного, друкарського.

У **підрозділі 3.1. – «Конструювання дійсності українців Віктором Ющенком»** – визначено, що конструюючи власні моделі дійсності, В.Ющенко звертався до знаків з метафор Батьківщини («Україна», «Русь-Україна», «козак», «Київ», «Свята Софія», «земля», «наші великі предки», «нація», «народ», «Батьківщина», «державна», «єдність»); родини («родина», «батьки і діди», «дерево», «моя мама»), дому («господар у власному домі», «господарі України»). Дійсність, в якій українці єдині, В.Ющенко конструював за допомогою знаків метафор релігії («віра», «Писання», «молитва», «князь Володимир», «хрест», «храм», «образ», «свята», «Собор») та фаталізму («доля», «пророцтво», «мрія»,

«прокляття»). Водночас, він прагнув затвердити у свідомості всіх українців інтерпретації знаків «ОУН-УПА» – герої, «голодомор» – геноцид, «Радянський Союз» – тоталітарний режим, та змінити таким чином існуючий центр структури.

В.Ющенко майже не звертався до знаків метафори революції. Говорячи про зміни після 2004 року, він віддає перевагу знакам «Майдан» (як події в країні та сукупності цінностей) та «свобода», ніж «революція». Меседжи політичної боротьби В.Ющенко описував за допомогою метафори війни («перемога», «подвиг», «Світова війна», «солдати», «ветерани», «воювати», «армія», «громадянська війна», «полки», «бій», «кров»).

Ю.Тимошенко активно використовувала знаки метафори революції та війни, на що наголошено у *підрозділі 3.2. – «Конструювання дійсності українців Юлією Тимошенко»*. У стані політичної боротьби та кризових явищ лідер БЮТ звертався до метафори війни («поле бою», «кинджал», «питка», «вирвали», «розірвати», «роз'єднати» «на межі життя і смерті», «бій», «Друга світова війна», «окопи», «атака», «патрон», «воюючи», «піррова перемога»). Знаки метафори революції Ю.Тимошенко використовувала для характеристики подій 2004 року та для «боротьби зі владою», коли лідер БЮТ знаходилася в опозиції («революція», «Майдан», «гарячі події», «важка боротьба», «героїчний вчинок», «прапор», «стрічка», «краватка», «шарфик», «дош», «сніг», «помаранчевий колір», «герої, які вірять», «мерзли у наметах», «барикади»).

Для відображення тенденцій розвитку задіювалися знаки метафори будівництва («міст», «будувати», «успіх», «розвиток»), технологій («Bluetooth», «спам», «нанотехнології») та спорту («збірна України з футболу», «Яна Клочкова», «брати Клички»). Знаки метафори команди Ю.Тимошенко обирала під час спілкування з виборцями («команда», «стіл», «рука», «собака»).

У *підрозділі 3.3. – «Конструювання дійсності українців Віктором Януковичем»* – доводиться, що у період, який розглядається у дисертації, В.Янукович, конструюючи моделі дійсності, намагався уникати конфліктних метафор, надаючи перевагу більш компромісним. Відносини між учасниками політичного процесу він характеризував за допомогою метафор команди (знак – «команда»), бізнесу (знаки – «рішення», «ключ»). Лідер Партії регіонів використовував знаки метафори жертви («охота на вільом», «політичні репресії», «шельмування», «заручник», «жертва»), водночас, не звертався до знаків метафори війни. Моделі дійсностей подій 2004 року, дострокових парламентських виборів 2007 року та дій політичних опонентів він конструював за допомогою метафори театру (знаки – «карнавал», «хамелеон», «політична сцена»).

Негативну модель дійсності В.Янукович будував за допомогою знаків метафор хвороби («руйнація в головах», «параліч», «біль», «рани», «залікуємо») та розколу (знаки – «рив», «гострі кути»); позитивну модель – метафор будівництва («фундамент», «дім», «капітальний ремонт», «будувати», «Геркулесові сто-

впи», «грунт»), шляху («курс», «шлях», «рухатись», «крок», «дорога»), бізнесу («ключ», «партнер», «реформи», «рішення», «успіх», «економічний тигр», «політична приватизація»), часу («старт», «відлік часу»).

ВИСНОВКИ

1. Дійсність завжди складається зі знаків, її можна «розібрати» на знаки та сконструювати нову модель, змінивши їх комбінацію. Під знаком розуміється асоціативна категорія, що викликає зв'язок між предметом та його образом у свідомості індивіда. Відповідно до теорії Ф.де Соссюра, до якої звертається автор, знак має наступну структуру: інтерпретанта – образ в уявленні людини; референт – предмет, на який вказує знак; репрезентант – фізична форма знаку. У знака завжди є одна денотативна інтерпретанта та може бути безліч конотативних інтерпретант.

2. Як і знак, дійсність буває денотативною та конотативною. Денотативна дійсність найбільше наближена до реальних подій – це факти, дані соціологічних досліджень, цифри, інформація, трактування якої обмежено, і не припускає нової комбінації знаків. Конотативну дійсність конструюють політики (пояснюючи факти за допомогою доцільних їм знаків), визначальні за своїм впливом, інститути, провідні діячі, «читач».

3. Конструювання моделей дійсності відбувається через текст, який складається з усіх знаків, стереотипів, міфів, установок, притаманних даному суспільству в обраний відрізок часу. Текст містить у собі всі факти, розповіді, інтерпретації, які з'являються. Політики прагнуть виступити єдиним автором тексту, нав'язуючи читачу (населенню) свій варіант подій – модель дійсності. Проте ні в кого з політиків немає «авторських прав», читач сам обирає, якій інтерпретації вірити, а якій – ні. Читач може сконструювати нову модель дійсності, переосмислюючи запропоновані йому комбінації знаків.

4. Текст неможливо структурувати, він весь час знаходиться у процесі створення. Він містить у собі всі інтерпретанти знаків і подій, розповіді, міфи, стереотипи, які колись з'являлися у даному суспільстві. Проте кожний текст має свій центр структури, який його організовує та робить єдиним цілим – це сукупність тих стереотипів та міфів, яким вірить більшість населення. Це «внутрішні цінності» читача, через які він пропускає отриману інформацію. Центр структури може змінюватися, проте він складається з найбільш стійких комбінацій знаків – це переконання суспільства. Політики прагнуть контролювати центр структури, змінювати у ньому міфи на власну користь.

5. Політичний пласт центру структури українського політичного тексту (2005-2010рр.) є слабким, що давало можливість політичним лідерам закріпити у ньому власні міфи. Закріпити власні міфи у центрі структури означало змуси-

ти населення «мислити» певними та вигідними політикам категоріями. При цьому модератори використовували ситуацію, що склалася, для боротьби за голоси електорату, а не для об'єднання суспільства. Через це вони навмисно зверталися до тих інтерпретантів, які негативно сприймалися електоратом опонента. Така схема мала продемонструвати власним прихильникам, що їх лідер чітко знає, де «свої», де «чужі», а значить, активізувати електорат заради «спільної перемоги».

6. В Україні протягом 2005-2010 рр. В.Ющенко, В.Янукович та Ю.Тимошенко виступали авторами тексту, водночас, прагнучи контролювати його центр. В.Ющенко намагався змінити історичні міфи центру структури. Це викликало негативну реакцію населення східних областей України, для якого відношення до запропонованих знаків було негативним. Було досліджено наступні моделі дійсності, які формували політики у досліджуваній період: «помаранчева революція», «українська історія», «розвиток України», «розкол».

7. Після президентських виборів 2004 року всі три політики конструювали моделі розколу України, звинувачуючи у ньому своїх опонентів. Ю.Тимошенко використовувала для цього знаки «Донецьк», «Львів», «Схід», «Південь», «трюхсортна карта», «Глеб Павловський». В.Ющенко підтримував міф про розкол нації, але не культивував його, адже Главі держави було не вигідно визнавати його. Знаки, на які спирався Президент – «історія», «мова», «релігія».

В.Янукович підтримував та розвивав міф про розкол нації, використовуючи метафору хвороби (знаки – «рани», «біль», «кров»). Знаки розколу – «майдан» та кольори – помаранчевий та біло-синій. В.Янукович не називав авторів міфу щодо розколу нації, водночас він не виправдовувався на відповідь у звинувачення з боку своїх конкурентів. Він лише констатував розкол як факт.

Українське суспільство не сприйняло міф про розкол у тому форматі, який нав'язувався авторами. Цей міф трансформувався та поширився в інший – «Схід» і «Захід» України відрізняються, мають різні ціннісні системи, не зможуть зрозуміти один одного. З'явилися та закріпилися знаки «Схід» і «Захід», які покликані підкреслити соціокультурні відмінності між регіонами.

8. В.Ющенко прагнув змінити історичний пласт центру структури, конструюючи модель дійсності, в якій Голодомор визнаний геноцидом українського народу, закріплена комбінація знаків «тоталітаризм-комунізм-СРСР», героями України є УПА, Бандера, Петлюра. Ці знаки позитивно сприймалися у західних областях, проте негативно у східних. Президенту вдалося закріпити знак «Голодомор» у центрі структури, але не у комбінації зі знаком «геноцид». Ю.Тимошенко не приймала участь у конструюванні історичної моделі дійсності. Опонентом В.Ющенка став В.Янукович, який спираючись на читачів східних областей, підтримував варіант «російської-радянської» моделі історичної дійсності, в якій ставлення до цих знаків було крайнє негативним.

В.Ющенко прагнув змінити знак «Велика Вітчизняна війна» на «Друга світова», адже перший несе собою зв'язок з Радянським Союзом та Росією як його наслідницею. Така комбінація знаків не була повністю закріплена у центрі структури. В.Ющенко запропонувавши конфліктний міф щодо воїнів УПА, який не прижився, не запустив загальнонаціонального міфу щодо цієї війни. «Велика Вітчизняна війна», частину подвигу якого розділяв український народ, перетворилась у невиразну «Другу світову» без особистого сприйняття.

9. Моделі розколу країни та історичної дійсності поглиблювали міфи у суспільстві про те, що «Схід» і «Захід» різні, а саме: на Заході – українська ідентичність, на Сході – російська; з українською культурою ідентифікують себе більше україномовних громадян, з російською – російськомовних. Ніхто з політиків не займався руйнацією цього міфу, та не пропонував альтернативні моделі дійсності. Національна ідея була присутня лише у дискурсі Президента України Віктора Ющенка, де метафора батьківщини посідала головне місце. Проте Президент не запропонував нову систему знаків, яка б виразно репрезентувала національну ідею, а звертався до загальних знаків – «Батьківщина», «Україна», «держава», які не несли конкретного міфу.

Образ України В.Ющенко моделював за допомогою метафор родини та дому – вони мали закріпити схему сприйняття держави як єдиного дому, в якому мешкає одна родина – українці. Така комбінація знаків мала б сприяти єдності нації, зв'язати українців з історичним минулим («наші предки») та задовольнити політичні амбіції Президента, оскільки головою цієї родини і дому він бачив себе (так, В.Ющенко називає себе «глава держави»).

10. Мітинги на Майдані незалежності отримали наступні інтерпретації: у 2004 році люди вийшли на «Майдан» та здійснили мирну революцію; «помаранчева революція» принесла демократію в Україну; до «помаранчевої революції» в Україні був диктаторський режим – «кучмізм» (новий знак, який з'явився після виборів 2005 року та закріпився у семіотичній системі).

Ю.Тимошенко, один із лідерів мітингів на Майдані Незалежності у 2004 році, більше за інших закріплювала знак «революція», підкріплюючи його іншими знаками («помаранчева», «намет», «прапор»). Це відповідало загальному настрою лідери БЮТ – підкреслити «завоювання», «боротьбу», «страждання». В.Ющенко намагався уникати знаку «революція», надаючи перевагу знаку «Майдан», закріплюючи за ним інтерпретанти «свобода», «демократія», «перемога». Таким чином Президент конструював дійсність, в якій він отримав владу не в наслідок перевороту, а легітимним шляхом. В.Янукович визнав знак «помаранчева революція», проте намагався або уникати його, або пов'язувати із знаками метафори театру та блефу. Таким чином, він інтерпретував згадані події як «маскарад».

Читач повірив моделі «помаранчевої революції» (проте він більшою мірою повірив іншому автору – ЗМІ, які активно поширювали цей знак). В українсь-

кому політичному тексті закріпилися знаки «помаранчева революція», «Майдан», «свобода». Вже наприкінці президентської каденції В.Ющенко всі політики намагалися уникати цієї моделі дійсності – якщо у 2005-2006 рр. вона була доволі сильною, то вже у 2010 році фактично не використовувалася.

11. Усі три політика конструювали модель дійсності, в якій попередня влада завжди «погана»; нова влада буде «добра». Це не викликало довіри у читача, який постійно чув одну комбінацію знаків – «погана влада». Ю.Тимошенко по відношенню до опонентів використовувала знаки – «закрита», «заплутана», «відсторонена від людей» («кабінети чиновників», «коридори»). Перебуваючи на владних посадах, вона формувала інший варіант дійсності, запроваджуючи метафору релігії – «очищення».

В.Янукович пов'язував знаки «нова влада» – «помаранчеві» – «корумпована», «неефективна», «непрофесійна». У період свого прем'єрства В.Янукович формував позитивні міфи щодо влади за допомогою знаків «відповідальність», «реформа», «модернізація», «оптимізація».

В.Ющенко закріплював комбінацію знаків, що влада це зло, та ставив себе вище цього поняття (саме тому він схвалював чи не схвалював дії прем'єра чи опозиції, «контролював» та «вимагав»). Як і у випадку з Ю.Тимошенко, знаком поганої влади є «службові кабінети». Так само він казав і про формування «нової влади» або шляхом «очищення» (вже згадуваний знак метафори релігії), або насильницьким способом («повернемо владу обличчям до людей»). Міф про «нову владу» складався зі знаків «демократична», «гідна», «дбає про людей», «служіння громадянам».

Населення України одностайно прийняло міф про погану владу, проте не закріпився міф про очищення влади (він активно присутній в українському політичному тексті, але йому «не вірять» читачі). Образ чиновника також придбав негативні риси, бо комбінація «кабінет чиновника» стала стереотипом та вказувала на віддаленість представників влади від інших людей.

12. Політики конструювали дійсність кризи, використовуючи метафори розколу («рив»), війни («кров», «бій», «війна», «патрон»), хвороби («чума», «рани», «біль», «параліч», «залікуємо») тощо.

13. Позитивні тенденції (або прагнення до них) конструювалися за допомогою метафор бізнесу, будівництва, спорту, технологій, часу, шляху. Описуючи бажання, обіцянки або дії, які мали позитивно сприйнятися читачем, політики використовували метафору шляху («стати на шлях», «прокладати шляхи», «сільського пейзажу, він має природне походження, тому він часто «важкий» (перепони, каміння на шляху – «шлях до процвітання не встелений шлях України», «відкриті шляхи», «дорога», «рухатись», «крок»). Знак «дороги», який означає прагнення до мети, властивий багатьом семіотичним системам. В українському семіотичному вимірі знак «шлях» сприймається як частина традиційного квітами), «довгий» (що вказує на те, що невідомо коли хтось дійде до ме-

ти, «рухатись»). Там, де превалує посткомуністична свідомість, це слово асоціюється з правильним механізмом дій («верною дорогою идете, товарищи» – цей вислів дослівно використовував В.Ющенко: «ми йдемо єдиною вірною дорогою»).

Політики, використовуючи міфи комуністичної системи, активно залучають метафору шляху, бажаючи переконати населення, що саме вони знають правильну модель розвитку («шлях до Бога», «шлях до процвітання»). Проте вони свідомо чи несвідомо не звертали увагу на негативний смисл, який несе ця метафора: шлях – це абстрактна категорія, яка не містить концептів швидкості, завершеності, конкурсу, а головне – перемоги. Це особливо помітно у порівнянні з такими знаками, як «дистанція», «автострада», «гонки», «швидкість» тощо. У сучасному суспільстві, яке діє скоріше за правилами «перегонів», шлях символізує скоріше відсталість, ніж розвиток (особливо у поєднанні зі знаком «крок», який ніяк не може вказувати на швидкість змін – «це кроки на шляху до української державності»). В.Янукович намагався корегувати значення метафори, використовуючи поряд з нею метафори часу – він задіяв знак «старт», «відлік часу», але і в даному випадку ми бачимо «початок», але не фініш, досягнення мети.

14. В.Янукович та В.Ющенко для відображення тенденцій розвитку використовували метафору будівництва, але якщо у В.Януковича знакові компоненти метафори означали будівництво нового, якісного продукту («розбудуємо», «міцний фундамент», «дім», «стовп») і навіть вихід із кризи – «капітальний ремонт»), то у дискурсі В.Ющенка ця метафора скоріше вказувала на відновлення («підняти Україну з руїн») та єдність («Україну будує кожен з нас»).

15. Віктор Янукович залучав до українського політичного тексту метафору бізнесу, що на думку автора є правильною стратегією. Політичні відносини будуються як в бізнесі («партнери» – «конкуренти»), де діють чіткі правила гри («домовленості»). Ю.Тимошенко використовувала метафори спорту та технологій, але їх можна назвати скоріше епізодичними: метафора спорту демонструвала вищу якість результату, перемогу (знаки олімпійські чемпіони), «збірна України по футболу»), а не відносини у суспільстві – конкуренція (у тому числі політична, економічна) як спортивні ігри. Навіть у підготовці до проведення чемпіонату по футболу «Євро-2012», право на яке Україна виграла, чиновники зверталися до метафори лузера («Україна не встигає», «Україна не готова», «нас позбавлять права», «Євро під питанням» тощо), а не спорту – яке місто швидше і якісніше підготується до чемпіонату, спонукання населення взяти участь у підготовці тощо. Метафору технологій Ю.Тимошенко залучає як приклад сучасності, але використовує її у негативному контексті (протиставлення технологій та людських якостей).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Демішева І.О. Метафори у дискурсі Юлії Тимошенко / І.О. Демішева // Нова парадигма: Журнал наукових праць / [гол. ред. В.П. Бех]. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – Вип. 70. – С. 176 - 184.
2. Демішева І.О. Семіотичний аналіз дискурсу Юлії Тимошенко / І.О. Демішева // Грані: науково-теоретичний та громадсько-політичний альманах / [Гол.ред. С.В. Шевцов]. – Дніпропетровськ: Видавництво «Грані», 2008. – № 5. – С.154-158.
3. Демішева І.О. Метафори у дискурсі Віктора Ющенка / І.О. Демішева // Політичний менеджмент. – 2008. – № 6. – С. 151-159.
4. Демішева І.О. Застосування теорій Чарльза Пірса та Чарльза Морріса до семіотичного аналізу політичного дискурсу / І.О. Демішева // Грані: науково-теоретичний та громадсько-політичний альманах / [Гол.ред. С.В. Шевцов]. – Дніпропетровськ: Видавництво «Грані», 2010. – № 2. – С.173-178.
5. Демішева І. Самопізнання української молоді через діалог культур / І.О. Демішева / Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції «Молодежь и государство» / Под.ред. В.В. Лыкова. – Донецьк: ООО «Типографія «Новий мир», 2006. – С.174-175.
6. Демішева І.А. Политический дискурс: семиотический аспект / І.А. Демішева / Дискурсология: методология, теория, практика. Доклады третьей международной научно-практической конференции, посвященной 40-летию студенческой революции 1968г. и корифеям Франкфуртской школы / Под ред. О.Ф. Русаковой. – Том 1. – Екатеринбург: Издательский дом «Дискурс Пи», 2008. – С.80-82.

АНОТАЦІЇ

Демішева І. О. Конструювання дійсності українців політиками: специфіка українського політичного тексту (2005-2010рр.). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.03 – політична культура та ідеологія. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2011.

Дисертація присвячена дослідженню процесу конструювання дійсності-населення політиками за сучасних умов. Відповідно до структури знаку, виділяється два типи дійсності – денотативна (справжні події) та конотативна – «пояснення цих подій» політиками. Моделі конотативної дійсності з'являються за допомогою нової комбінації знаків. Усі моделі дійсності існують у політичному тексті, який представляє сукупність сюжетів, стереотипів, міфів. Текст не має одного автора чи сюжету, його пишуть і модератори (політики, інститути, ви-

датні діячі), і «читачі», які переосмислюють запропонований їм сюжет, та, можливо, переписують його.

Текст має центр структури – ціннісну парадигму суспільства, яка складається з найбільш популярних у суспільстві цінностей, стереотипів, міфів, установок, тощо. До тих пір, доки у ці міфи вірить більша частина населення, центр залишається міцним, що забезпечує єдність і силу держави. Якщо у суспільстві з'являються прихильники різних міфів, центр стає слабким, що, у свою чергу, загрожує безпеці держави.

Автором визначені основні знакові компоненти центру структури українського політичного тексту (2005-2010рр.), з'ясовані знаки, які одночасно мали різні інтерпретанти у свідомості населення України. Досліджено виступи політичних лідерів країни В.Ющенка, В.Януковича, Ю.Тимошенка, які конструювали власні моделі дійсності, щоб здобути підтримку населення.

Ключові слова: знак, інтерпретанта, конотативне та денотативне (інтерпретанта, дійсність), політичний текст, дійсність, центр структури політичного тексту, автор, читач, модератор.

Демишева И.А. Конструирование действительности украинцев политиками: специфика украинского политического текста (2005-2010гг.) – Рукопись.

Диссертация на получение научной степени кандидата политических наук по специальности 23.00.03 – политическая культура и идеология. – Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова. – Киев, 2011.

Диссертация посвящена исследованию процесса конструирования действительности населения политиками в современных условиях. Действительность всегда семиотическая, т.е. состоит из знаков. Знак может иметь несколько конотативных интерпретант, кроме его денотативной интерпретанты – прямого значения. Соответственно структуре знака, выделяется два типа действительности – денотативная и конотативная.

Денотативная реальность – это факты, события, конотативная – их объяснение, трактовка политиками. Поскольку реальность состоит из знаков, то создавая новые комбинации знаков можно создавать новые модели реальности.

Конструирование моделей действительности происходит благодаря тексту – совокупности всех знаков, сюжетов, мифов, установок, собственных данному обществу в определенный период. У текста нет одного «сюжета» или «автора», его «пишут» модераторы (политики, институты, известные деятели) и «читатели». Последние переосмысливают предложенные им модели действительности и «переписывают» текст, наделяя его собственной трактовкой.

Текст невозможно структурировать, он все время находится в процессе создания, т.к. содержит в себе интерпретанты всех знаков и событий, рассказы,

мифы, сюжеты. В то же время, текст является целостным благодаря центру структуры – ценностной парадигме, состоящей из наиболее распространенных в обществе ценностей, стереотипов, мифов. До тех пор, пока в эти мифы верит большая часть населения, центр остается сильным, обеспечивая единство и могущество государства. Если в тексте появляются мифы, которые раскалывают общество, центр становится слабым, что, в свою очередь, угрожает безопасности страны. *reconsider the proposed plot and, possibly, rewrite it.*

Автором определены основные знаковые компоненты центра структуры украинского политического текста (2005-2010гг.); знаки, которые одновременно имели несколько интерпретантов в сознании населения Украины. Политический пласт центра структуры украинского общества в данный период был слабым, что делало возможным политическим лидерам разрушать старые и закреплять новые мифы. При этом модераторы использовали данную ситуацию для борьбы за голоса электората, а не для объединения страны. Поэтому они специально внедряли те знаки, чьи интерпретанты негативно воспринимались оппонентом.

Для того чтобы выяснить, с помощью каких знаков политики конструировали разные модели действительности, автор с помощью методов теории коммуникации, контент-анализа и дискурс-анализа исследовал по четыре текста Ю.Тимошенко, В.Ющенко и В.Януковича. Тексты были посвящены таким событиям, как государственный праздник Украины, «оранжевая революция», партийное мероприятие и любое событие индивидуального характера, и представляли собой четыре типа дискурса – телевизионного, митингового, партийного и печатного.

Все три политика в данный период влияли на формирование центра структуры украинского политического текста, при этом В.Ющенко и В.Янукович (конкуренты на президентских выборах 2004 года и в будущем оба Президента Украины) конструировали противоположные модели действительности. В.Янукович использовал знаки, которые были популярны до 2004 года, а В.Ющенко пытался изменить центр структуры путем внедрения новых комбинаций знаков. Так, В.Ющенко изменял исторические мифы центра структуры, что вызвало негативную реакцию у населения восточных областей страны.

Ключевые слова: знак, интерпретанта, конотативный и денотативный (интерпретанта, действительность), политический текст, действительность, центр структуры политического текста, автор, читатель, модератор.

Demisheva Iryna. Construction of the Ukrainians' Reality by Politicians: Peculiarities of Ukrainian Political Text (2005–2010 yy.). – Manuscript.

Thesis for a Candidate's degree in political science, specialty 23.00.03 – Political Culture and Ideology. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2011.

The thesis covers a research on construction of people's reality by politicians in the current conditions. According to the structure of sign, there are two types of reality, denotative one (real events) and connotative one – «explanation of those events» by politicians. Models of connotative reality emerge from new combinations of signs. All models of reality exist in a political context, which is an aggregate of plots, stereotypes, and myths. Text does not have one author or one plot; it is written by both moderators (politicians, institutions, eminent personalities), and “readers” who ing unity and strength of the state. If proponents of different myths appear in the society, the centre becomes weak threatening the state's security.

The author defines key signs which compose the Ukrainian political text's core of structure (2005–2010 yy.), explicates the signs which simultaneously had different interpretants in Ukrainian people's consciousness, analyzes speeches of Viktor Yushchenko, Viktor Yanukovych and Yulia Tymoshenko, the political leaders of the country who constructed own models of reality to gain support of people.

Keywords: sign, interpretant, connotative and denotative (interpretant, reality), political text, reality, political text's core of structure, author, reader, moderator.

НБ НПУ

100132060

Підписано до друку 24.10.2011 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Таймс.
Наклад 100 прим. Зам. № 646
Віддруковано з оригіналів

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26

